

Spectrum

● *Het doden van gorilla's heeft grote gevolgen. Komt een moederdier om, dan raakt dit ook haar jong. Laat een dominant mannetje het leven, dan brengt dat de hele groep in gevaar.*

Foto's Gorilla.cd

Kwetsbare krachtpatser

De gorilla, de grootste, zwaarste en sterkste mensaap, blijkt niet opgewassen tegen de mens. De vraag is zelfs of deze bosbewoner het eind van deze eeuw haalt. Reden voor de Verenigde Naties om alarm te slaan.

Willem H. Smith

Eind april ging het bericht als een lopend vuurtje over de wereld: in de Democratische Republiek Congo was een babygorilla uit handen van criminelen gered. Het dier zat verstopt in een plastic boodschoep, onder kleding en een berg bananenbladeren. Een man werd op de luchthaven van Goma in de kraag gevat.

Die media-aandacht vindt Frans Schepers niet overdreven, maar juist wenselijk. „Het betrof een berggorilla, waarvan er nog zo'n 700 op deze aarde zijn”, verduidelijkt de programmamanager beschermde gebieden en soorten van het Wereld Natuur Fonds (WNF). „Gelukkig worden er zelden levende jongen het land uitgesmokkeld, maar elk exemplaar is er een te veel.”

De vondst heeft volgens hem nóg een schaduwkant. „Ik sluit niet uit dat stropers eerst enkele volwassen exemplaren moesten doden; een gorillagroep verdedigt zich met hand en tand tegen belagers.”

Armoedebestrijding

Zoals bij zovelen liet Schepers' eerste ontmoeting met een gorilla in het wild – in Rwanda, waar onderzoekster Dian Fossey in 1972 als eerste lieflijk contact had met deze robuuste wezens – een onuitwisbare indruk achter. „Ik was niet bang, eerder zenuwachtig. Deze dieren zijn ons fysiek verre de baas. Stel dat zo'n gepierd beest eens een slechte dag had. Het ging er echter heel vreedzaam toe. Werden de apen wat onrustig, dan probeerden rangers hen met brommeluizen te kalmeren.”

De exemplaren die toeristen zien, zijn mensen gewend en worden 24 uur lang bewaakt. Wie een „permit” heeft mag een uur lang foto's van de vredelievende vegetariërs maken. „Daar betalen mensen 500 dollar voor. De mensapen vormen voor Rwanda na thee en koffie de derde bron van inkomsten. Het WNF vindt dat natuurbescherming gecombineerd moet worden met armoedebestrijding. Nederland heeft 4,7 miljoen euro uitgezet om dit te stimuleren.”

De berggorilla lijkt vanwege de toeristendollars redelijk veilig, al biedt ook die geldstroom slechts relatieve bescherming. Zo werden de bijna 700 bewakers van Virunga Nationaal Park in juli 2007 opgeschrikt door de grootste slachtpartij in de geschiedenis van het oudste nationale park van Afrika, dat bijna zo groot is als Groningen en Friesland bij elkaar. Het drama, waarbij zes gorilla's de kogel kregen, illustreert dat hun job bestid geen luizenbaan is.

Ongetwijfeld zijn zij zich van de ge-

varen bewust, want ook Fossey moest haar strijd tegen belagers van haar beschermelingen met de dood bekopen. In 1985, op tweede kerstdag, werd de 53-jarige Amerikaanse biologe op brute wijze om het leven gebracht. Sindsdien weet de hele wereld aan welke gevaren gorilla's blootstaan. Ze ligt begraven naast de zeventien mensapen die tijdens haar verblijf werden gedood en die haar wereldberoemd maakten.

Genoeg ruimte

Ondanks Fossey's inspanningen en die van veel instanties loopt 's werelds grootste mensaap het risico binnen nu en vijftig jaar uit te sterven. Om die reden riepen de Verenigde Naties 2009 uit tot het Jaar van de Gorilla. WNF haakt met de mensapencampagne „Sta voor Aap!” daarop in. Schepers: „In Afrika hebben we vijf plekken geselecteerd die cruciaal zijn voor de bescherming van alle vier de gorilla-soorten.”

Anders dan bij de orang-oetan in Azië vormt de vernietiging van habitat in Afrika niet de grootste bedreiging voor de gorilla. „Natuurlijk is de bevolkingsdruk intens en plagen de aanleg van wegen en akkers, commerciële houtkap en mijnbouw een aanslag op zijn leefomgeving”, zegt Schepers. „Voor populaties is echter nog steeds voldoende ruimte om te groeien. Het is van belang dergelijke versnipperde gebieden te beschermen en waar mogelijk met elkaar te verbinden.”

Het scherp afbakenen van habitats is

niet de enige manier om met gorilla's in harmonie te leven. „Duurzame landbouw kan de teloorgang van het landschap remmen”, aldus de WNF-waarnemer. „Met speciale kooktoestelletjes die minder brandhout verbruiken en duurzame alternatieven voor „bushmeat” valt eveneens veel te winnen.”

Lege bossen

Juist de jacht op dit bosvlees is in zijn ogen zorgwekkender dan de landhonger en is volgens hem een complex probleem. „Gorilla's verliezen geregeld een hand of een voet door strikken die voor andere diersoorten zijn gezet. Maar ze verdwijnen zelf ook in de pan, want veel rijke Afrikanen zetten graag geroookt en gestoofd apenvlees op tafel. Het zijn voornamelijk commerciële jagers die inspelen op de vraag van afnemers in grote steden. In Centraal-Afrika gaat het jaarlijks om een equivalent van 3 miljoen koeien en die hoeveelheid zal vanwege de groei van de bevolking alleen maar toenemen. In veel bossen is al sprake van het „empty forest syndrome”: ze zijn leeg.”

Onderzoekers schatten dat alleen al in Noord-Congo tussen de 400 en de 600 gorilla's per jaar worden gestroopt voor consumptie. Gorillavlees vormt weliswaar nog een fractie van de levenswijze van de bevolking, de gevolgen zijn desalniettemin desastreuus. „Minimale bejaging kan al leiden tot het verdwijnen van een hele populatie, die al klein is en zich langzaam voortplant. Komt

een moederdier om, dan raakt dit ook haar jongen. Laat het dominante mannetje het leven, dan brengt dat de hele groep in gevaar. Om die reden steunen we antistroprijbrigades. Elke nachtelijke patrouille slokt 1000 euro op.”

Het straffen van gearresteerde stropers laat, mede vanwege corruptie, soms te wensen over, maar volgens Schepers traint het WNF zelfs rechters om verdachten op een goede manier te veroordelen. Daarnaast brengt de natuurbeschermingsorganisatie, die op allerlei niveaus probeert te infiltreren, via haar opsporingsbureau Traffic internationale netwerken van bushmeat-handelaren in kaart. „Gorillavlees verdwijnt ook illegaal richting Europa, veelal op bestelling van geïmigreerde Afrikanen. In Parijs en Brussel zijn restaurants die het serveren.”

Ebolavirus

Ondertussen helpt het WNF plattelands bij het vinden van alternatieve inkomstenbronnen, zodat zij niet het bos in hoeven om te jagen. „We stimuleren bijvoorbeeld het houden van bijen voor honing en het aanleggen van kwekvisvijvers voor vis.” Lachend: „Voormalige stropers dragen voor 10 dollar de bagage van toeristen die gorilla's komen kijken. Het is onmogelijk om ter plekke iedereen te laten profiteren van deze dieren, maar we maken hen wel duidelijk dat een levende gorilla meer oplevert dan een dode. Bovendien brengen zij met het eten van mensapenvlees zichzelf in gevaar.”

Schepers wijst in dat verband op het dodelijke ebolavirus, dat de gorillapopulatie de afgelopen vijftien jaar met een kwart heeft uitgedund. „De ziekteverwekker houdt zich schuil in vleermuizen. Deze fruit etende fladderdaars migreren met miljoenen tegelijk en besmetten waarschijnlijk met hun uitwerpselen vruchten, waar ook gorilla's dol op zijn. Op die manier raken niet alleen mensapen geïnfecteerd, maar ook lieden die hun vlees consumeren. We instrueren onze veldwerkers hoe ze de eerste ziekteverschijnselen tijdig kunnen signaleren.”

Anderzijds blijken de kwetsbare krachtpatsers vatbaar voor ziektes die mensen kunnen krijgen, zoals de mazelen, bof, tuberculose, griep en polio. Contact met blanke toeristen kan het risico op besmetting met westerse ziekten inhouden. „Om die reden zou masatoerisme verre van verstandig zijn.”

Bij de huidige kijksafari's proberen parkwachters dat te voorkomen. De pakketweg zestig toeristen die dagelijks in de nevelige wouden een uurtje op gorillavisie mogen, krijgen de instructie niet te niesen. Daarnaast wacht hen een mooie les in nederigheid: bukken als een zilverrug borststroffend op je afdendert.

▷ yog2009.org, wnf.nl/stavooraap, gorillafund.org, gorillas.org, gorilla.cd.

Stropen van gorilla's heeft desastreuze gevolgen voor populatie

INHOUD

PAGINA 17
Vliegen op algemene, de zoektocht van vliegtuigmaatschappijen naar alternatieve brandstoffen.

PAGINA 17
De zon houdt zich opvallend rustig.

Eindredactie: W. van Hengel

Gorilla Wereldpopulatie gorilla's.

©RD, Thijs van Daalen – bron: „Gorillas the gentle giants”

Onmisbare bosbouwer

Wat gebeurt er als gorilla's werkelijk uitsterven? Bij het beantwoorden van die vraag plaatst Ian Redmond hun nut in een breder perspectief. „Onze planeet kan niet zonder tropische regenwouden. De bossen op hun beurt zijn mede afhankelijk van gorilla's; zij helpen ze gezond te houden. Dus: verdwijnen deze bosbouwers, dan verdwijnen de wouden.”

De bioloog, verbonden aan het VN-orgaan Grasp (Great Apes Survival Partnership) dat zich richt op het behoud van de grote apen, werd ruim dertig jaar geleden in Rwanda al met de harde werkelijkheid geconfronteerd. Als assistent van Dian Fossey ontdekte hij in 1977 op oudejaarsdag het verminkte lichaam van Digit, een gorillaman die dankzij National Geographic wereldberoemd was geworden.

Voor de snorrende camera van Bob Campbell had het dier in 1972 aan Fossey's handschoenen gesnuffeld en vervolgens haar potlood en notitieblok gepakt. Nadat Digit enige tijd aandachtig de

aantekeningen had bekeken, nestelde hij zich lekker naast Fossey om te slapen. Vijf jaar later hakten stropers zijn kop en handen af. Digits dood veroorzaakte wereldwijd veel ophef en gaf de aanzet tot het beschermen van zowel de gorilla's als de tropische biotopen waarin zij leven.

„Iedereen weet dat regenwouden van vitaal belang zijn voor het leven op aarde”, zegt Redmond. „Ze zijn een bron van voedsel, medicijnen en water. En door koolstofdioxide te absorberen helpen deze ecosystemen het wereldklimaat te stabiliseren. Maar het zijn juist de dieren die noodzakelijk zijn voor het voortbestaan van de bossen.”

In Afrika leggen olifanten, vogels en primaten als de gorilla de kiem voor de volgende generatie bomen. „Zij verspreiden via hun ontlasting zaden van vruchten die zij eten. Daarnaast verjongen ze voortdurend het bos door hun activiteiten, want ze maken bijvoorbeeld gaten in het bladerdak. Dat is goed voor de lichtinval en geeft regen de kans de bodem te bereiken.”

Onzeker aantal

Het blijft gissen hoeveel gorilla's er momenteel nog in het wild voorkomen. De vier ondersoorten leven in uitgestrekte, vaak voor mensen nauwelijks toegankelijke bosgebieden. De International Union for the Conservation of Nature (IUCN), een instituut waar 87 landen en ruim duizend organisaties op het gebied van natuur- en milieubescherming zijn aangesloten, houdt het op ruim 100.000 exemplaren.

Op de laatste Rode lijst, van oktober 2008, kregen de berggorilla en beide ondersoorten van de westelijke gorilla het label „ernstig bedreigd”, terwijl de oostelijke laaglandgorilla in de categorie „bedreigd” kwam.

Het WNF houdt de IUCN-cijfers aan. Wel vermoedt Frans Schepers dat de aantallen bij de volgende Rode Lijst naar boven worden bijgesteld. „De kennis en methoden om dieren op te sporen, worden steeds beter. Zo treffen onderzoekers van de Wildlife Conservation Society vorig jaar in de Republiek Congo

onverwacht meer westelijke laaglandgorilla's aan. We hopen dat hun tellingen kloppen en dat de schattingen uit het verleden inderdaad aan de lage kant zijn.”

Vaststaat dat de Cross rivergorilla de zeldzaamste mensaap is. De circa 280 dieren leven in sterk versnipperde groepjes, in de grensstreek van Nigeria en Kameroen, waarbij de Cross River de waterscheiding vormt.

De berggorilla, die dankzij ecotoerisme momenteel goed wordt beschermd, is volgens Schepers een soort die in aantal toeneemt. „Heel frappant, want juist in hun leefgebied waren voortdurend hevige gevechten tussen rebellen en het regeringsleger.” Hij roemt in dat opzicht de vastberadenheid en moed van Congolese parkwachters om „hun” gorilla's te beschermen. „Ruim 120 mannen offerden bij dit conflict hun leven op, door toch te blijven patrouilleren. Een dergelijke houding getuigt van een enorme passie en verdient respect.”

Soort	Westelijke gorilla		Oostelijke gorilla	
	Westelijke laaglandgorilla	Cross rivergorilla	Oostelijke laaglandgorilla	Berggorilla
Ondersoort	Gorilla gorilla gorilla	Gorilla gorilla diehli	Gorilla beringei beringi	Gorilla beringei gorilla
Land	Kameroen, Gabon, Rep. Congo, Centraal-Afrikaanse Rep.	Nigeria, Kameroen	Democratische Republiek Congo	Democratische Republiek Congo, Rwanda, Uganda
Aantal (±)	94.500-110.000	280	3.650-5.700	720
Bijzonderheid	Meest in diertuinen	Meest bedreigde	Grootste	Beroemdste

©RD, Thijs van Daalen – bron: WNF

Kwartet met eigen gezicht

Op het eerste gezicht lijken gorilla's op elkaar. Toch zijn taxonomen het er sinds 2001 over eens dat het geslacht Gorilla uit twee soorten bestaat, die uitsluitend in twee gebieden in Midden-Afrika voorkomen. De „species” leven 1000 kilometer van elkaar en zijn elk op hun beurt weer onder te verdelen in twee ondersoorten.

Berhalve op genetische factoren baseren wetenschappers zich op uiterlijke verschillen die voor een leek soms moeilijk te zien zijn.

Bij westelijke gorilla's is de neus breder dan die van hun oostelijke, over het algemeen wat zwaardere verwanten. Sowiess blijkt het reukorgaan per gorilla

net zo uniek en „persoonsgebonden” als de vingerafdruk van een mens. „Iedere gorilla heeft een eigen gezicht met onderscheidende kenmerken”, schrijft Letitia Farris-Toussaint in het zojuist verschenen boek „Gorillas, the Gentle Giants” (ISBN 978 1 901268 35 5; 128 blz.; € 16,70), waarin Martin Harvey met fraaie foto's niet alleen verschillende gelaatstreken en uitdrukkingen in beeld brengt, maar ook andere eigenaardigheden.

Binnen het kwartet valt de berggorilla met zijn lange, zijdeachtige en pikzwarte haren het meest uit de toon. Bij westelijke gorilla's is de vacht juist kort en grijs van kleur en heeft die vaak (vooral op de kop) een roodbruine tint.